

ЗАДУЖБИНА
„ДЕСАНКА
МАКСИМОВИЋ”

НАРОДНА
БИБЛИОТЕКА
СРБИЈЕ

ИНСТИТУТ
ЗА КЊИЖЕВНОСТ
И УМЕТНОСТ
БЕОГРАД

ЗАДУЖБИНА „ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ“
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
БЕОГРАД

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ
Књ. 40

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ

ПОЕЗИЈА
ЖИВОРАДА
НЕДЕЉКОВИЋА

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 12. децембар 2023.

Уредници
СВЕТЛАНА ШЕАТОВИЋ
МАРКО АВРАМОВИЋ

БЕОГРАД
2024.

Научни одбор

проф. др Бојан Ђорђевић, редовни професор,
Филолошки факултет, Београд

др Светлана Шеатовић, научни саветник,
Институт за књижевност и уметност, Београд

проф. др Зорана Опачић, редовни професор,
Учитељски факултет, Београд

проф. др Јелена Јовановић, ванредни професор,
Филозофски факултет, Ниш

Организациони одбор

Мирјана Станишић, Народна библиотека Србије
мср Маша Петровић,
Институт за књижевност и уметност, Београд

Рецензенти

др Марко М. Радуловић, виши научни сарадник
Института за књижевност и уметност

др Јелена Младеновић, доцент
Филозофског факултета Универзитета у Нишу

др Јелена Марићевић Балаћ, доцент
Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду

Јана М. Алексић*

УДК – 821.163.41.09-1 Недељковић Ж.

Институт за књижевност и уметност, Београд

ИЗМЕЋУ ЗВУКА И НЕЧУЈНОСТИ: ИНТИМНА (АУТО)ПОЕТСКА ОПАЖАЊА ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА

Сажетак: У раду се систематизују и анализирају примери аудитивне сензације у поезији Живорада Недељковића којима се представљају лирско-медитативна стања и духовна промишљања лирског сопства. Пролазећи кроз Недељковићеве збирке песама, испитујемо видове концептуализације песничке самосвести опосредоване чулним импресијама и тропима из звучног регистра. Аутопоетичка мисао често се унутар саме поезије исказује и варира специфичним подешавањима интезитета звучног регистра и модусима лирског оглашавања.

Кључне речи: аутопоетика, песничка самосвест, лирско сопство, аудитивне сензације, звук, нечујност/тишина

Поезија Живорада Недељковића обилује веома поверљивим чулно-рефлексивним исказима и метапоетичким коментарима у којима се сублимирају сензитивна и медитативна искуства преосетљивог лирског сопства. Размештено по готово свим нивоима душевног и менталног склопа песничке личности, оно

* tiamataleksic@gmail.com

је главни актер поетског обликовања или препевања опаженог и увиђеног: од интуитивних вибрација до развијених умних активности. У већини поетских радова опевано сопство упија, стваралачком логиком обрађује и преиначује целу палету спољашњих и унутрашњих надражаја, предано их саображавајући стеченим духовно-естетичким сагледањима.

Поред визуелне перцепције као преовлађујућег облика текстуалне медијације чулне импресије и аутопоетичких домишљања, у овој поезији се описују, неретко и генеришу примери аудитивне медијације. Распон сензација и импулса чула слуха простире се у спољашњем амбијенту у којем се налази субјект или, пак, у нутрини, док је на делу контемплативно-медитативно ослушкивање, озвучавање или утишавање сопства. Отуда се у нашем језику препознатљиве звучне одреднице и ознаке, као и лексеме за именовање различитих степена звука и начина озвучавања подједнако односе и на домен чула и на домен психе. Уједно, ове лексеме се могу јавити и у својству симболичких преносника трансцендентне стварности.

У досадашњој критици већ је примећено да се (ауто)поетичко клатно Живорада Недељковића, „лирског хроничара“ (Божовић 2003: 22), углавном креће од дескрипције до рефлексije, од миметизма до чистог лиризма, то јест од непосредне емпиријске, чулне инспирације и етички дистанцираног онеобичавања непосредне стварности, до лирске, неретко метапоетске контемплације о суштинским вредностима на којима почива свет, али и о улогу и сврси песничке надградње егзистенцијалног доживљаја. (Микић 2003: 11–12; Павковић 2003: 19; Божовић 2003: 22, 25, 2; Хамовић 2003: 31; Радојчић 2003: 38; Стојановић Пантовић 2003: 46;

Пантић 2014: 115;¹ Гавриловић 2017: 126–127; Божовић 2019: 178–180) (Нео)веристички² конфигурисан призор потакнут је опажањима онога што се дешава у егзистенцијалној равни, која може имати више међусобно надовезујућих домена, почев од кућне и породичне свакодневице, утисака са учесталих или мање фреквентних путовања и обилазака, опаски о друштвеном и културном систему, па све до етичких и телеолошких опсервација о устројству света. Међутим, Недељковићев миметизам почива и на опису сложеног збира догађаја и увида који се збивају у нутрини песника, а чија сликовна и фигурална медијација подједнако делује уверљиво.³ Посредством врло промишљено упошљених и размештених звучних топоса спољашња и унутрашња стварност песнички самосвесног лирског сопства доведене су у комплементаран однос, прерастајући у једну исту стварност. Из такве аутопоетичке поставке проистиче двозначност или, пак, вишезначност сваке аудитивне одреднице у функцији поетеме.⁴

¹ Конкретност је за Пантића основни разлог Недељковићеве песме. (Пантић 2014: 115). У корелацији са светом песник осваја „увид да поезија није само умеће организовања расутог терета света, нити само место оглашавања његове квинтесенције, него и његовог пуног (само)опажања, сазнавања, обухватања и коначног интегрисања.“ (Пантић 2014: 116–117)

² Милета Аћимовић Ивков је мишљења да „ауторско усмерење превазилажења веризма, видно код осталих песника који активирају тај стваралачки образац, у Недељковићевој поезији је постављено у саму основу стваралачког поступка.“ (Аћимовић Ивков 2023: 56)

³ Недељковић, дакле, жели да „артикулише искуство унутрашње реалности, духовно и естетски га легитимишући у процесу дубоког лингвистичког, епистемолошког и онтолошког (само) преиспитивања и испољавања“ (Алексић 2017: 97).

⁴ Поетему као књижевни термин уводи Новица Петковић у студији посвећеној поезији Бранка Миљковића „Инверзија

Недељковић пред читаоца подастире велики број звучних сензација или одјека психолошког расположења песника у конкретnoj лирско-медитативnoj ситуацији. Чулима детектован или симболичко-метафорички пројектован звук може се манифестовати као *лавез йаса, йевање славуја, шкрийа кайије, хладни одјек буке йрамваја, свирка у кукурузу, музика са свадбеној весеља, бруј мошора, жубор који прелази у йишину, йиши ход, буку, умилни йлас омиљеној йевача*, итд. Ове врсте озвучавања припадају углавном хетерореференцијалним исказима који указују на разлику између света и сопства.

На другом полу налази се *йишина* која је подједнако и чулна сензација и лирско-медитативни стадијум одговарајући за писање поезије, али и за промишљање и преживљавање њених духовних исходишта. Зато су њени еквиваленти *нечујностй, немостй, мук, ћушање, неизрицање, неизрецивостй*⁵ и припадају аутореферен-

поезије и поетике“. Петковић поетеме одређује као филозофеме у облику поетичких и поетолошких исказа. Карактеристична поетема је рефрен „Исто је певати и умирати“ из „Баладе охридским трубадурина“, „којом се поезија усредсређује у свест о себи самој: она умирући пева, у инвертованој заокренутости према чистој а празној поетици“ (Петковић 1996: 20). Као и у случају Бранка Миљковића, поезија се, у оном аспекту када постаје сентециозни или гномички говор о својој сврси, и код Недељковића онтологизује и усредсређује на свест о себи самој.

⁵ Бојана Стојановић Пантовић, која је један од најревноснијих тумача поезије Живорада Недељковића, сматра да један од најбитнијих аспеката његове поетике „од самих почетака сведочи о сталном напору да се различитим метафоричким заменама, мрежама вишезначних слика [...], песнички субјект приближи немости и неизрецивом, стварима које ћуте, без посредовања језика који је историјски усуд (пост)модерног ствараоца“. (Стојановић Пантовић 2022: 79) Одатле и проистиче песничково рефлексивно и имажинативно преобликовање стварности у песни.

цијалним исказима где се обликује субјективни самоопажајући и самоозначавајући модус бивствовања.⁶ Лирски присвојени и одомаћени, ови појмови чине стубове Недељковићеве расправе о стваралаштву, али и о дометима друштвеног, културног и духовног зрачења поезије, које је са тим аспектима стварности или конфронтирана или комплементарна. Недељковић у аутопоетички аранжираним песмама или у песмама које се okreћу искуству трансценденције указује да тишина има смисаона тежишта у дијалектици говора и искуства која се ни логички ни интуитивно не може спознати. Иако захтева тумачење, Недељковићева тишина, као неизрецива, скрива се од сваког говора. Са друге стране, песник је говором потврђује. Ипак, он на сваки начин вапи за боравком у тишини, за тиме да она постане образац његовог, Хелдерлиновим речима, песничког становања. А то има своје богословско образложење. Боравак у тишини, сматра Жан-Лик Марион (Jean-Luc Marion), јесте дар који нам је дат и који ми дарујемо Богу. Божје биће присутно је у тишини нашег срца (Marion 1982: 107). Чувајући тишину песник постаје гласник божанске тишине.

Песник се већ у збирци *Језик увелико* (2000) оглашава као поборник тишине, доживљене као мизансцен за насушна душевна пресабирања, (ауто)поетско поље у којем се усложњавају почетна значења, али и као стадијум у метафизичким трагањима, преиспитивањима и наслућивањима лирског сопства у непрекидним духовним осцилацијама – успонима и понирањима. Тишина се намеће као предуслов за поезију, не само као уметнички облик, већ и као животни квалитет више

⁶ Дихотомију аутореференције/хетерореференције у светлу модернистичке нарцисоидне субјективности образлаже Тихомир Брајовић у Brajović 2013: 32–35.

у овом парадоксалном и негостољубивом свету: „поезија би се нечему и могла надати“, између осталог: „Кад би птице престале да певају / И кад би људи – свикавши на тишину, / Као на оскудицу – зачули своја срца“. („У пећини“, Недељковић 2000: 5)⁷

Недељковићев песнички субјект је склон ослушкивању које у песми „Лавеж, чудо“ изазива умножавање слика и ланац асоцијација: „Лавеж, прост, зимски одзвања. Договор / Паса о наступу, кад пристигну кости, / Оговарање најбољег пријатеља. Или друго / Драмско, слово о љубави.“ (Недељковић 2000: 13) У слушању околних, неочекиваних звукова или њиховом пројектовању отвара се канал за спознање Догађаја као ултимативног метафизичког, али и аутопоетичког искуства: „[...] Под невидљивим точковима цвиле / упоредници, стежу крхко тело земљице. / Нагађање има лирску, али је без стварних моћи. / Зато: слушати, понизно, дрхтећи, уз напор / Да несазнатљиво одјекне, и разори / Безгрешно зачеће. Васкрс. Блага вест.“ (Недељковић 2000: 13)

Изненадни али блиски спољашњи звуци, као они везани за окућницу које изазову случајни пролазници, наводе песнички субјект да нађе аргументе како би се учврстио у властитом идентитету и онтичкој самоспоз-

⁷ Тај нечујни или безвучни аспект песничког деловања које је и егзистенцијално стање Недељковић уграђује у своје мишљење о певању: „И увијек већ више од тога тај унутрашњи глас, тај интуитивни шапат му прије и послјије и изнад сваког знања, сваке вјере и сваке наде предаје молитвени осјећај да је свијет дубљи, смисленији и љепши од свих својих појединачних манифестација и да (пјесничка) истина није никаква конструкција, никаква метафизичка стабилна структура него догађај у коме се свијет као такав показује.“ (Garić 2016: <https://eckermannn.org.rs/pjesma-kaio-bracanje-drugom-poezija-kaio-od-govor-drugog/>)

наји, и како би се изнова повезао са собом: „Лакне кад чујем звук отварања капије. / Не препознам увек корак. Ни он мене. / Лакне кад чујем реч. Питање: *Да ли овде живи...* / Разнежи нутрину, те успостави митско знање / О припадању. Најчешће, посетилац и нађе / Тражену кућу, о детаљима разглаба се потом, / Неухватљиво. Да, увек кад шкрипне капија / Сатворим доказну грађу. О постојању. Трајању. / Заклон у времену без изговора и знамења.“ („Шкрипа“, Недељковић 2000: 19)

Осећај благонаклоног, мада удаљеног и индиферентног присуства некога ко може бити у улози духовног заштитника омогућује атмосфера природе испуњена звуцима различитог порекла и интензитета у песми „Неко корача путем“: „Неко, оуглао на свирку међу стабљикама кукуруза, / Неко, заборавив како гласе птице, и крошње / Ожаљене у саставима душевних песника, неко / Корача својим путем и не газии декор петпарачки. // Час у врхове обуће загладан, час у небо, замрачено / Утихлом музиком, мицањем главе потврђује / Да нас види.“ (Недељковић 2000: 30) Тај неко, можда и алтер его субјекта, онај антиципирајући *Друји* који подупире наслов и поетички обзор збирке *Друји неко*, само је безопасни сапутник, ентитет израстао из мистичног метафизичког амбијента, у којем се сопство пита о исправности свога пута: „Замичући у живицу, као фазан пред цевима, / Усисан у муклину из које неће излетети тана, / Сретох га не марећи кани ли за мноме, у трње, / Као да знадох: он, оуглао, иде путем. // И не дотиче га споредна непроходност. / Јер зна: гњили као дрењине, шарено перје, / Јесмо на том путу.“ (Недељковић 2000: 30)

Чулно наоштрено сопство своју аутопоетску мисао кристалише ослушкивањем песничког наслеђа и

конфигурише на текстуалном објективизовању високофреквентних унутрашњих пројекција, које су у семантичком сагласју са лавежом „који допире са далеке осматрачнице“ („Погубна једноставност“, Недељковић 2000: 35) Те (имагинативне) пројекције сликовно преноси као чулне сензације: „У случајној шетњи, захваћан слушаца, / Газим по словима. Ситнице памтим, / Суматраистичке запете: штектање детлића, / Уши начуљене у купусишту, љубавнике / у живици, и потреби да јесмо.“ (Недељковић 2000: 35)

Песничка реч сазрева у стишаности лирског сопства отвореног за трансцендентни призив у виду светлости, која се пак одбија од неизговорених речи, од оне тишине која чини квинтесенцију песничког говора: „Стишаним ме чини дан овај и нејасна / Ова светлост кроз замућене прозоре / Што допире, одбијена са речи неизговорених.“ (Недељковић 2001: 8) Међутим, овај епифанијски момент, како огољено показују стихови песме „Док назирем речи“ у збирци *Тачни стихови*, непоновљив је и увек другачији, а одбијена светлост ипак ухваћена у одговарајућем означитељу. Стишаност коју сопство искушава посебно је стање у којем се слуги жуђена промена. Та промена вапи за артикулацијом: „Као сваки други дан је дан овај / И стишаност је као свака стишаност, / Помислим, кроз стакло док назирем речи, / А знам да друкчији је, мало, / Да стишаност није једнака, иначе би светлост / Била безимена, као увек / Кад верујемо да живи смо, и исти.“ (Недељковић 2001: 8)

Антитетички доживљај стварности на темељу звучних надражаја предочен је у песми „После записиш“. Песнички субјект на почетку, сагласно поетичкој поставци, извештава о допирању музике са свадбеног весеља, као несносне буке, опонирајући јој

музику коју сам воли да слуша: „Слушам Притендерсе, неумољиви глас Криси Х. / Памтим дане кад сам на радију имао емисију / О поезији и пуштао само женске гласове, баладе.“ (Недељковић 2001: 20) У тој контрастно постављеној слици призвано је сећање на нераскидиву везу између музике и поетске речи, као вредности која је имала моћ да утиша непријатне спољашње сензације, брбљивост као оклоп суштинске немости, односно да имагинацијом надомести празнине: „Музика је стишавала дане, а поезија / Збуњивала особље Радија. Беше то весеље за мене – / Откривати техничарима и сочним брбљивцима / Моћ речи: сувишно опонашање живота / И измишљање кад живота нема.“ (Недељковић 2001: 20)

Ауторефлексивни игроказ, чији је актер лирско сопство, провоцира изједначавање примаоца и пошиљаоца озвучене поруке, односно аудитивног аспекта са оглашавањем. У песми „Глас твој“ из збирке *Дрући неко* онај који чује глас уједно је и онај који га пушта, при чему је порука сам тај глас. Реч је о реверзибилном процесу у којем се одиграва песничка самосвест, премда је та истоветност у напетости с алијенацијом коју генерише обраћање у другом лицу: „Глас твој би могао бити упућен теби, / Разазнаћеш чији је ако се примакнеш“. (Недељковић 2005: 30) Овде, међутим, долази и до искушавања онтичких могућности јер се изговором, формулацијом означитеља упућује на нешто непостојеће, као и на одсуство означеног, опет упућеног некоме ко означава онтичку празнину: „Или ако проговориш, дозивајући некога, / Непостојећег. Мачку или пса. // Глас допире и допире, помислиш да могао би / Бити упућен било коме, непостојећем, / Некоме ко ће се баш сада одазвати / И рећи: *не постојим*.“ Иако песник сугерише претпоставку о двострукој негацији –

адресанта и адресата – у којој се укида комуникацијски чин, пуштени глас се простира у песми, као онтолошки вишак који гарантује да су говорник и слушалац ипак постојећи и стабилан ентитет јер не могу бити отуђени један од другог: „А глас допире и допире, док светла / Уоколо гасе се.“ „Глас који допире могао би бити упућен теби, / А коме другом, одани глас твој.“

И распламсана, али са намером тематизована имажинација песника има своју одговарајућу звучну позадину, с извесном симболичком тежином. У више пута тумаченој програмској песми „Надмоћ метафоре“ која уводи у збирку *Овај свет* песнички субјект уместо попућеног описа у књизи *Птице божја створења* замишља шеву, можда баш налик Шелијевој лирској јунакињи, без обзира на то што је никада није ни видео ни чуо, јер, будући песник, зна да је она „небеска птица“, „чије певање до нас допире“ и идентификује њене симболичке моћи: „На невидљивог духа / Који би хтео да утеши земљу / Личи њена лака, неуморна песма / И ништа не кошта“. (Недељковић 2009: 7) Надаље песнички субјект развија своју замисао засновану, не на суштинском незнању, него на вери, поентирајући: „Земаљске песме таква божански занос / Не познају, / Тај занос који буди оно најчистије у нама.“ (Недељковић 2009: 8) Као биће које чита, он брани свој посед од заводљиве прозирности неба, упознајући и душевно присвајајући земаљске радости. Тај свет метафорички представља као јастреба, чију је фигуру затекао у прочитаној књизи. Ипак, сопство је у интуитивној корелацији са њим, јер свет је сада у улози слушаоца интимних дамара срца песника: „Ја знам да свет, крилима и моћима / Јастреба опремљен, откуцаје / Мога срца слуша.“ (Недељковић 2009: 8) Тај свет у лику јастреба не може лако ни заварати

ти ни од њега се тек тако одбранити, чак ни властитом самосвојношћу коју одређује нада и вера: „И знам да га збунити не могу / Оскудним оделом, недаћом својом, / Ни тужбалицом, нити срџбом. // Ни надом, ни вером.“ (Недељковић 2009: 8) Упркос неравноправном односу у реалности, субјект дозвољава себи готово епифанијски моменат осећаја надмоћи који му обезбеђује метафорички говор, уживајући у свом наизглед незнатном и краткотрајном, али целисходном песничком тријумфу. Занимљиво је, међутим, да ће у песми „Тако сами“, у најновијој збирци *Ошети предео* сопство устукнути пред таквом могућношћу, која му поколебаном, може личити на хибрис: „Метафоре о надмоћи поезије / Прекрило је ћутање.“ (Недељковић 2022: 19)⁸

Звучне инсценације могу имати и метафизичко оправдање. У песми „Дирка“ реализоване су као одјек дотицаја с трансцендентним. Нашавши се у визуелно-аудитивном блаженству песнички субјект чује небеску музику: „Зачувши музику, / Осетиш и озарење онога / Чијом су вољом / Прсти свирача покренути.“ (Недељковић 2009: 14) Субјект се у тој усмерености као оностраним намах поистовећује са свирачем и стапа са

⁸ Слично а још убедљивије преиспитивање смисла поезије у овом свету, провоцирано новим горким талозима искуства и малнхолије, одвија се у песми „Године заноса и вере“: „Године заноса и вере, / Кад је изгледало да писање песама / Има исцелитељски смисао. / Мислио сам да ће свет нестати, / Ако се не окрепе поезији. // Месеци, дани, часови, / Навршени одушевљењем и чистотом. / И да сам их испунио нечим другим, / Била би то моја поезија. // Кадра да ме одврати од наглости / И лакоће у стицању. / Ободри у истрајности: занос и вера. // Можда је и нестао, свет каквог знам. / Олићали агностик, зна колико је завада / Донео народима. Нека му и пустиња / И катарза и кајање. Поезија.“ (Недељковић 2022: 49)

доживљеним, а симболички промишљено конкретизованим у треперењу дирке: „Твоје то јагодице / Клизе преко светлости / И стапају је / С даљином куд сеже поглед; // Тамо, / Где оно што га твори / Трепери као дирка.“ (Недељковић 2009: 14) Снажан спој аудитивне и визуелне перцепције у песми „Боје“ у збирци *Улазак* повезан је, на пример, са трагањима душе. Посреди је синестезијски психолошки пејзаж: „Ово камење, и маховином је / Прекривено; посвуда само нежност / И мекоћа, жубор се прелио у тишину. / И ход је тих; могао бих / Да скакућем с камена на камен; / По нечијој души.“ (Недељковић 2012: 62) Међутим, призивани спокој песникова усплахирена душа постиже у песми „Без премца“ у каснијој збирци *Усион*, али још увек ненавикнута на новонасталу тишину: „Пејзаж без премца, то је моја душа, / Под месечином свиклом на силну воду / Која пршти и руши, пише по мраморју. / Настоји сада да свикне на ведру тишину, / На мир призиван у доба преобликовања.“ (Недељковић 2017: 27) Савршено обликовани душевни пејзаж почива на несмиреним унутрашњим антиномијама које ни жуђена тишина, са логосним призвуком, не може да заузда. Међутим, тај немир душе у пејзажу, окидач је за песничко стваралаштво („[...] Наша је вода / Најтиша, густо мастило међу спокојним / Обалама, наша крв кола, јер мора да блажи“ (Недељковић 2017: 27)), за поправљање, преуређивање и дорађивање пејзажа или, пак за помирење са овим светом када се малодушно помисли о узалудности напора да се било шта промени.

Понекад је унутрашњем немиру песничког субјекта, када се нађе у некој питомини, потребна и макар блага неравнотежа која би била озвучена. Зато жуди „да се заталасају непрозирне / Ваздушне громаде, не

бих ли чуо / Величанствени глас ветра, кад се безброј /
Листова и грана покрене у додиру / С послушним ваз-
духом, а те се кретње / Споје и слију у хук, пред којим
претрнем / И дрхтим, јер знам да сам сићушан и слаб. /
Јер знам да нисам то.“ (Недељковић 2009: 26) Он откри-
ва да су све величанствене ствари у нашим животима
налик том хуку за који имамо само опште одреднице.

Звучним регистром песник означава и етичке дис-
крепанце, можда би прецизније било рећи расколе,
одлучујуће за изглед људске историје и стварности. С
љубављу према овом свету он у песми „Ка том млазу
светлости“ моли за трајну промену динамике и интези-
тета онтолошких категорија добра и зла које подвргава
звучним асоцијацијама: „Али, нека ти гласови непро-
менљивог зла / Не одјекују најјаче, нека њихов мрак /
Не замрачује све и нека се изнад тих / Најтужнијих од
светова, подигне бар за кратко / Чисти тон љубави, да
бисмо и ми, / После толико година, могли слободно /
Да одахнемо и да би они / Који у будућности буду пре-
живљавали / Исто што и ми сада могли у часу пропасти
/ Да оживе своју наду, окрећући поглед / Ка том млазу
светлости између ноћи.“ (Недељковић 2009: 57)

Захваљујући израженој моћи асоцијација пес-
нички субјект у песми „Свирачи“ (Недељковић 2009:
100–101) линије и ивице аутопута доживљава као жице
контрабаса, чије окуке и испупчења вибрирају услед
замишљених разиграних прстију, стварајући имаги-
нарни звук, упркос томе што се у реалности чује онај
који производи остарели мотор. Метафизичка тежња
је очигледно толико интензивна да преображава чулне
сензације у духовна сазвучја.

Као неко склон преиспитивању, песнички субјект,
говорећи хипотетички, с есхатолошко-исторософског

становишта, о оптималним размерама стида човечанства које би земља могла да прогута, а што се још није догодило упркос размерама и поновљивости страдања и патње, у песми „Рођење“ увиђа да земља ћути и трпи због тога што су јој људи, на парадоксалан начин, потребни. Ипак, сматра да и њена трпељивост мора имати границе: „Али, не може бесконачно да буде нема. / Шапнуће, или макар зевнути, / Тек да склони поводе, афекте, намере, ћуди, / Све разлоге за стид, / Да без њих буду тела.“ (Недељковић 2009: 104)

Као и у већини случајева у Недељковићевој поезији унутрашње стање, треперење унутрашњег бића или стремљење хармонији у опречном је односу са спољашњим наметнутим звуцима: „Седим на клупи у оживелом / Чачанском парку и листам књигу, / Наоколо је бука, вроне у крошњама“. (Недељковић 2012: 66) Читање и ослушкивање саображени су с евокацијама песничког субјекта у песми „Листање“. Ипак, спољашња бука није докраја непријатна. Она служи као атмосфера за дозивање меморабилних стања, заблуда или нада које субјект повезује са својим читањима: „Сетим се намах места на којима / Листах књиге поезије, светлих / И маглених дана навршених читањем. / Сетим се каткад и других места, / Година проведених у ослушкивању / Бата корака, у препознавању шапата, / Кад нагађао сам из ког подрума / Долази зебња, из које мемле страх.“ (Недељковић 2012: 67) Та страшна ослушкивања упоредива су са његовим садашњим зебњама, али су довољно антиципирајућа и корисна искуства која некоме другом могу помоћи да превлада страх и осети се безбедним.

У евокацији концерта омиљеног певача у безбрижно време младости у песми „Музика“ лирско сопство у

својеврсном самоопису распознаје неуралгична идентитетска места и разуме себе као клатно између опозитних граничних стања: „Музика у сећању на дане / Долазеће, на обалу / Запљуснуту / Животом који је био мој / И бесконачно ће бити. // Између склада и несклада, / Између умилног гласа и пустоши / Светове што мири. / Између тишине и тишине / Што у бесконачном одјекне.“ (Недељковић 2012: 33) То клатно се помера између два дивергентна типа тишине – егзистенцијалне и метафизичке – која чине два пола бивствовања – његово извориште и коначно исходиште.

Песма „Нечујност“ која отвара збирку *Улазак* (Недељковић 2014: 7) усредсређена је на усаглашавање, можда пре и на утишавање унутрашњег гласа о складу и хармонији увида у суштине с углавном несхватљивом божанском или космичком нечујношћу чији су увиди апсолутни. Тај склад који песник свуда уочава иако га нема, „Кад невидљив и нечујан је као ваздух“ (Недељковић 2014: 7)

Постпоетичко преиспитивање телеолошког домета песме и сврхе песничког бивствовања догађа се у песми „Признање“. У настојању да обликује ствари, лирско сопство препознаје опсене које значе искуству и утичу на његову прозорљивост. Ти облици су његов избор и усуд, од којих се једино може склонити у тишину: „Од облика се нисмо, / Све мање, безмало невидљиве мрве / Међу стењем, могли склонити, / До у тишину, у мук, раскошан ваздух, / Сав у тесту од кога јесмо.“ (Недељковић 2014: 25) У средишту поетског интересовања је исходиште стваралаштва у односу на тишину, али и признање о незнању тога шта тишина представља. Овде се, томе следствено, преиспитује и место сопства које, премда оваплоћење те неспознате

измичуће тишине, континуирано стреми самоумањењу: „Тишина не знам шта је, иако бејаш / Њен лик, гола душа, њена чежња / Да ничим крзнута не буде; кротка / Нит бејаш, не знајући шта сам све био / У времену очајном, толико опседнутом / Да свака опсада дизала је срце / У ведрину, у неслућену.“ (Недељковић 2014: 25) Миноризовано, самоукидајуће сопство вапи о тишини јер је затечено у од њега отуђеној и гротескној хиперреалности, која се намеће као осетљивијој души контрастна егзистенцијална датост: „У наслућеном још смо мрве, и сами се / Собом хранимо, јер знамо шта је било / И шта ће бити: речи смо чули, слике / Нам прете и све су веће, све су разорније / Громаде око нас, подмукли удари, / Све страшнија обрушавања.“ (Недељковић 2014: 25) Ипак, жуђена тишина којом се превазилази свет, мада недосегнута у простору поезије, могућа је у интимном, породичном врту песника, мужа и оца. Тај амбијент гарантује пребивање у тишини: „Писали смо песме, јесмо, јесмо, у тишини, / Од ње клесане, у слаповима ведрине, / Ти што пред починак увек прошапућеш: / Само да нам будеш срећан, сине, / Ја док бдим над спокојном нашом тишином, / Лелујавим вашим спокојем, На дисањем хлеба јединог.“ (Недељковић 2014: 25) Песник сакралном симболиком обећава признање света и трансцендирање из стваралаштва, из теста, из недефинисаног облика постојања, у хлеб, у дефинисаност, извесност, у светлост тишине: „И знамо шта ће бити, и знамо шта ће / Овај ваздух у хлебу имати да призна / Кад слике, кад речи, кад опсене крену, / Кад камена јава почне да ислеђује. Јесмо.“ (Недељковић 2014: 26) Ипак, то самоублажавање га не спречава да ради логосне тишине, као тајна скривене у поетском искуству, али и као изба смештене у изреченом свету,

можда и као његова антитеза, освести и исповеди своје грехове: „Ако сам грешио, грешио сам / Обилато жуђећи да из умножених / Мојих утврда тишина изађе и започне пир, / Тражећи достојног такмаца.“ (Недељковић 2014: 27)⁹

Радикалну егзистенцијалну оделитост лирског сопства у односу на раскалашни, карневалски, изви-топерени свет, тематизацију бега из суровог света, „етичког ескапизма“ (Радојчић 2003: 32), затичемо у социјално ангажованој песми „Утеха“. Овде је све у знаку стрмљења ка бољој, хармоничнијој стварности на селу: „Лепо је на селу, ништа нам не мањка / У умањењу: вести смо сазнали, све изложено / Упили, одсвирано чули, огромност написаног / Биће нам можда доступна; и сваки наш стих, / Сад стидљив и опрезан у нама, жељан тек / Да нас одмакне и брани од тишине / И спокоја које присваја, и од понижене / Поуке да декор је исти [...]“ (Недељковић 2014: 37) Будни стваралац, међутим, не може да се у потпуности препусти чарима умањења

⁹ Учестало присуство мотива тишине, као и мотива празнине, одређује лирску атмосферу збирке *Улазак*, како то примећује Данка Спасојевић, „сабирајући атрибуте који чине смисаоно тежиште поетског света, како својим непосредним значењем, тако и бројним асоцијативним и семантичким валерима“. Упошљавање тих мотива, међутим, поетски је врло промишљено: „У својој основној значењској равни, празнина и тишина указују се као архетип, претеча сагледивог битисања, насталог повлачењем линија и попуњавањем празнине призорима на које се с муком свикло, а читавају се и као рубна тачка постојања, с обзиром на провизорност понуђених привида које лирски субјект одбацује један по један.“ (Спасојевић 2017: 253–254)

Додајмо овоме и једну гномски ефектну цртицу којом се релативизује и нешто тако апсолутно као тишина: „Ниједна нечујност није пука нечујност.“ (255)

и метафизичке тишине, јер стваралачки порив је јак и памти цивилизацијски перпетуум мобиле, декор света који је вазда исти, бестијалну игру без граница. Из тога памћења се рађа потреба да се поезијом неутрализују страхоте виђеног, доживљеног или појмљеног, да се скрати дан, али запамти његов садржај као негативан пример, и пренесе кроз катарзично искуство: „Пролази овај дан; ако га уденемо у стих, / Памтићемо га, ако не протнемо његове нити, / Трајаће још дуже: сабирати и бирати речи, / Множити их и делити, и у томе је спас / Од буктања у телу: утеха чека.“ (Недељковић 2014: 37) Управо стваралачким поништавањем бизарности света, песник генерише нову стварност, чиме добија своју утеху, забринут, ипак за утеху читалаца, чак и након катарзичног искуства: „Ко зна // Где ће је тражити и наћи они што читају. / Не размећимо се, ионако је одвише туге у свету. / Ионако је, мила, смеха и раскалашности одвише.“ (Недељковић 2014: 37)

Звук је у песми „Препев“ размештен по различитим регистрима песничког расположења. Вожња старим аутобусом на добро познатој релацији се перпетуира и изазива жељу лирског сопства да у ироничном кључу опише пратећи звук: „Могао бих написати оду брују мотора, / Безмало мојих вршњака, славити и хладноћу / И жегу и прљавштину. Али није реч о дивљењу, / О звуку с којим сам стопљен и дању и ноћу.“ (Недељковић 2014: 40)¹⁰ Ипак, аутопоетички заокрет се одвија на увиду да у оуглалости на тај звук, ма колико био иритантан и носио мноштво асоцијација

¹⁰ Аналогно овом опису осетљивости, песник нешто раније, у збирци *Heide близу* извештава о томе да у граду „хладно одјекује бука трамваја“ која изазива низ асоцијација и представа о човековом отуђењу и умањењу у граду (Недељковић 2003: 38).

о егзистенцији, помаља се тишина, као интимно душевно спокојство, дакле, као антипод угрожавајуће спољашње буке и као његова позитивна негација: „Не, него о тишини што шири се око мене. / Све је чудесно мирно; само у дубини неба / Бруји вечна музика, шум празнине / У бесконачном, безвучно зујање без конца, / Присно, а непорециво тајанство. Годинама / Путујем и слушах буку, чујем речи подле / И пакосне, речи срећне, питомим наглост, / И склањам се на седиштима исписаним.“ (Недељковић 2014: 40) Мотору из емпирије примљеном чулима, према којем се негује нека врста психолошке идиосинкразије, претпоставља се зуј невидљивог мотора, не као идеје мотора, већ као метафоре логосне тишине и хармоније сфера. Нашавши се у том онтолошком клинчу опречних, али преплетених и прожимајућих осећаја, сопство саставља колико-толико целосни препев: „И ваљда знам да је зуј невидљивог мотора, / Та безвучна милост светова сучељених / Надамном, вечна мелодија коју чујем и кад / Најдубље спим, да је он несавршени превод / Буке и речи подлих и речи усхићених; / Препев, увећан мојим јединим животом.“ (Недељковић 2014: 40–41) Са те естетско-онтичке узвисице растројено сопство је у прилици да развијеним духовним чулима у поетски наштамованој тишини штедро осети звучност присуства Господа: „Хвала ти, Господе, што стално те чујем / И што знам да ћу те чути, ма где, / Ма с киме кренуо на било које путовање. / Хвала ти, због величанственог нашег / Препева што штити ме, безмерно штити. / И скрива од помисли о растројству светова. / Склања нас од искрица мог тегабног растројства.“ (Недељковић 2014: 41) Оваква поетичка поставка верификује Деридину констатацију да су тишина и траг у речима и тексту њихов најважнији

део – одсутни центар, извор и суштина: „Тишина пружа уточиште ономе што прати и опседа језик“ (Derrida 1993: 54)

Слично балансирање између насушне стишаности из које проистиче поезија и пуноте бивствовања, на једној страни, и околишног пејзажа, превасходно упризореног визуелним средствима, на другој, преноси и први део песме „Старим путем за Чачак“. Звучно-медитативни надражаји, активирајући дубинска значења, овде праве аутопоетску одступницу: „Крени у овај предео, зове Паво Хавико, / И намах замичем у његову земљу / Воде, шума и насушног реда; у дестилованој / Потпуности чујем под гранама, / На маховини, пев из Калевале, зуј и бруј; / У тишини мажем мелемом / Ране утиснуте сечивом језика. / Могу, дакако, из стишаности прећи / У сопствену, тек створену слику, / Безопасан по ону што лакомо мами.“ (Недељковић 2014: 42) Призивањем финског песника загледаног у овај свет и Радовићевог иронички постављеног „Пева из Калевале“, о парадоксалном поетском самоповређивању и ограничењима исцељујућих моћи певања, чини се прорачунатим ово узмицање пред сликом стварности.¹¹

Тишином је обавијена трансцендентна слутња и читање небеских шифри и симбола, што омогућава лако распознавање божанске инстанце, можда и вере у промисао. Одабравши тишину као модус владања,

¹¹ Уверљивим се отуда чини запажање да се у збирци песама *Улазак* „сусрећу два типа искуствених визура; прва је усмерена на пројектовању певајућег субјекта ка свету, а друга ка понирању у оквире сопства; оба правца искуственог кретања су усмерена на препознавању човека (лирске свести) и оних искустава која га опседају. (Gavrilović 2016: 177) Оба типа искуства снажно су означена у укупну поетичку вољу Живорада Недељковића.

уједно и као топос неизрецивости, сопство у песми „Невидљиво небо“ артикулише спознају о трвењима душе између светла и таме, али и о могућим опсенама: „Намеран да о лакоћи не проговори ни реч, / Него да тишином тело искушава. / Сигуран да одвише је земних кушања, / Кад је већ узело да расплиће и тумачи / Порукe које то нису; наивне уводе / У прозирност: било да је од таме, / Било да је од сјаја она настала.“ (Недељковић 2014: 72) Символички носилац те интимне теодицеје је „невидљиво небо“, наша лична духовна пројекција, индивидуални пут заснован на слободи избора, по тихом налогу срца и вере: „Ђути насмешени лик. / Ни реч да каже о провидности. / Кренеш, душо, у претраге по незнаном налогу, / Полетно, јер лако је чути тихи налог. / Не сазнамо увек да ни тамно / Ни светло небо немају ништа с њим. / Само невидљиво наше небо наткрива / Светове и само оно бира: / Обавије нас још пре рођења и чека, / Јер разуме да тобом је обавијено. // Зна оно што небеса увек знају, / А ум понекад назре.“ (Недељковић 2014: 72)

Лирско сопство је онај који „чује тихи глас“ тим изоштреним духовним чулом у песми „Излишност“ која затвара књигу *Улазак*, дозивајући се са песмом „Невидљиво небо“: „Не знати никада шта је шта; / Чути само тихи глас / Који подиже птицу са стрехе / И спушта на цреп помирени лист“ (Недељковић 2014: 98). Ово једва чујно духовно-поетско општење одвија се изван гносеолошких претпоставки: „Памтити и свако једва чујно обраћање, / Кад се учини да излишна је поука. / И она да знати могу мало, / А никада уистину шта је шта.“ Ти увиди се и чулно могу распознати у околним знацима божјег присуства, али и у интезитету песничког испољавања самог лирског сопства као образа

и као сведока неизрецивости света, његове сакралне суштине: „Излишности, дакако, нема. / Зна то спржени лист, / И цвркут зна, сад одмакнут / Од ивице и с муком изневерене губице.“ // Зна и тихи онај глас / Да све што од мене чује / Излишно није, и да све нечујнији / Биће мој говор. / Да би га крзнуо, прићи ће, верујем, / Близу, моћан да препозна / Сва незнања о теби, / Изневерени, вазда неизговорени свете.“ (Недељковић 2014: 98) Овде се „тихи песников говор указује као достатни медијум преко којег се незнање о свету може, макар делимично, умањити, што и јесте поетичка тежња која важи за Недељковићев опус у целини“. (Гавриловић 2017: 136)

Жељу за бегом од свакодневице, „присиле и лицемерја“ и заборавом „васпитања, мудрости и очеве / Поуке о покорности и пени“ сопство изражава у песми „Међу решеткама“ (Недељковић 2017: 15), од другог лица којем се обраћа, можда самом себи, искајући другачију, утишану причу тишине и природне хармоније: „Причај ми само о булкама, / Само о жубору црвене тишине / У пољу у коме ниси био, / Рећи ћеш, ти с којом делим ужас / И лепоту зрења: дане у кавезима. // Ћутимо, јачи за оданост и дивљење / У чијем виру међу светлосним / Решеткама све чистији бива свет“. (Недељковић 2017: 15)

Песник задржава „Право на ћутњу“, будући да зна и симболички наговештава „оно што се може разумети, видети и чути“ (Недељковић 2017: 28), ону тајанствену, а постојану, динамику овог света, распознатљиву у трансценденталном стадијуму који је иначе веома развијен у Недељковићевом песништву (в. Алексић 2017: 94–95). У непрестаном мишљењу о поезији које поетски мора да посредује да би мишљење било изречено на начин њему иманентан, песник познаје „вечност

у коју је мисао преведена“, док „душа слуги оно што душа песникова зна“ (Недељковић 2017: 28). Спознање тајне – према овом интимном поетском откривењу – изискује ћутање.

Управо у песми „Немост“ разлаже се на који начин и којом фреквенцијом се поетски заступају ствари у нашем окружењу, са великом симболичком тежином, а које не могу да се огласе саме: „Ствари су неме, а ми нечујно говоримо / У њихово име. *Пази, њрек сам*, кажемо / Место ножа, гледајући како комада немо / Трупло вепра, до малочас умиљате играчке. // *Не можеш ме обуздајти, одвећ надувена / Припадам њвом дејствију*, велимо уместо / Лопте, кад срце тужи за изгубљеном лакоћом.“ (Недељковић 2017: 33) Међутим, те ствари којима је песник поклатио глас и опис могу га презрети. Он не крије да је његов племенити чин контрапродуктиван: „Опрезан, не и мудар, описе сам поклањао / Стварима, блажећи, будећи милост; широм / Отворених очију мотре ме неке од њих, / Обузете мржњом, срца шћућуреног у углу.“ (Недељковић 2017: 33) Еквивалентно његовом песничком поступку, у ванпесничком животу други су говорили у његово име, преузимали његову улогу, што га, иронично, не може оставити неим: „Поричући срцбу и јед, обиље сам нежности / Даровао одбеглим срцима. Сушту благост / И јасноћу, слугећи да у моје име радосно / Говори други, жељан свести о својим моћима. // Због њих, знам да никада нећу бити нем.“ (Недељковић 2017: 33)

Звуци душевне борбе која се успиње унутрашњим степеништем, налик Јаковљевим лествама, у општем зверињаку одјекују у песми „Дани препуни злочина“. Искушења су многа и заводљива, граничне ситуације стална позадина, али сопство истрајава у нечујности

као једином прихватљивом и сврсисходном модусу поетског становања: „Прибрани смо, душо, у овом озбиљном / Часу, не тражећи да будемо друго до ово / Што јесмо: облик испуњен једном заувек. // Не морамо знати шта пролази, ко пада, / Ко се успиње. Сазнаћемо докле нит сеже, / Кад нечујни прођемо степеништем / Нараслим у нама, једно с њиме.“ (Недељковић 2017: 34)

Душевна трвења илустрована су звучним асоцијацијама у песми „Удари“, чије се семантичко поље темељи на формулама бајки: „Најдуже сам дрхтао пред тим вратима / Од тешке грађе створеним, невидљивим / За друге, и лупао звекиром као издани / Краљ пред дворцем: стижу завереници, / Народ и змајеве изводе из бајки.“ (Недељковић 2017: 42) Безгласном шкрипом врата сопство долази до себе:

*Тек кайкад би се безіласно одшкринула,
Окачена о дују, а кроз боје би се лик
Мој указао, осмехнућ, и наіло узмицао.
Ни реч никада није йревалио, а чујем:*

*Добро је док йуућњи у йеби, сред йвојих
Гора и мора, док лађе исйраћаш и чујеш
Вучје завијање. На овој је сйрани мук,
Осйи нечасйивих вийлају, а йеразија нема.*

*Долазим йред врайа, захвалан йіоу су
Бар одшкринућа била. Никада нисам
Ойворио своја; не усудих се да йровирим
И назрем је ли йіо моја мисао о вечној срећи,
Одлучно йіоу удара йо йрошној йраћи.*
(Недељковић 2017: 42)

Тај ћутљиви глас звуцима из познатих сижеа дочарава интезитет унутрашњих напетости без, можда, довољно

искренности према себи које захтева мисао о вечној срећи.

Метафора краља у амбијенту цркве у Грачцу на Божић прераста у духовни образац у песми „Краљевско опхођење“. Сакралност хронотопа и молитва утишавају и расклањају лоше примисли о друштвеним силама. Међутим, суптилним цинизмом одсликава се спрега између прећуткивања и напете тишине као резултат институционалне корупције: „Ћутимо у обичној српској причи, знајући / Да се и удар са звоника распе тек онда кад / Краљ очекује поруку, приправан за славље. // Да није спокојан, већ би сажео нашу тишину“. (Недељковић 2017: 46)

Функционалним удвајањем у песми „Крик сумње“ Недељковић разлучује сопство које безрезервно верује у усвојене или наслеђене наративе о нади и бојжој промисли, уједно генеришући низ позитивних предрасуда. Верујући упркос свим показатељима који оповргавају ту веру, овај аспект личности концептуализован је посредством препознатљивих звучних именских и глаголских одредница. Референце су јасне:

*Кад си чуо крик изведеној у љусцињу
На љоубљење, си љурно си љомислио
Да љо је љлас из филма о којулацији.
Вайај залуљалој у менљални завод
Кад је сљрујао ваздухом и ковиљлао
Чесљице бола, веровао си да је нашао
Помоћ залуљалој у љоезију изойљљених.
Деље кад је љрободено ирајнелом,
Чуо си дољовор анљела изнад огра,
Био убеђен да срце мељала хаје за љих.
Све си чуо љолико љуља, и увек си
Исљо љомислио, веровао, био убеђен.*

(Недељковић 2017: 89)

Насупрот том у вери и нади непоколебљивом субјекту, као његова контратежа, стоји онај онтолошки скептични, неверни близанац, који проговара из првог лица: „А ја, ја сумњам у све што чујемо, / Болан, одбијам помисао да сам жив, / Не верујем колању ове крви, убеђен / Сам да ме нема због огромног крика / У ковитлацу мог бола.“ (Недељковић 2017: 89) Међутим, и тај неповерљиви оставља простор за веру у оног који је створио срце, али с иронијском опаском о томе да је баш Он имао исувише поверења и љубави за то колебљиво, издајничко срце човека, које не може да се одржи у вери: „У тебе само // Не сумњам, јер није твоје да чујеш / И видиш, твоје је само да уђеш у срце. / Створио си га, и помислио, поверовао, / Био убеђен да је довољно што бије.“ (Недељковић 2017: 89) Да ли је онај који, из песникове и људске перспективе, *не чује*, учинио веома мало, а исувише много слободе пружио несталном људском срцу?

Ретроспективним сумирањем из којег се шире семантички кругови збирке *Дејше* неке од кључних речи формативног периода и почетака самоосвешћивања пронађене су у когнитивним метафорама *срећа*, *шуја*, *сирејња*, *присносћ*, итд. Као знаковна упоришта у свести сензибилног лирског сопства песме „Кључне речи“, она имају особена аудитивна својства које им приписује искуство и доживљај тог искуства: „*Срећа*. Неизговорене речи. / Памтим шта изриче / Неизрециво једно биће. // *Туја*. Било је превише тишине. // *Сирејња*. Судар тишине са тишином. // *Присносћ*. Са неизговореним. / Да бих поднео друге присности.“

Приклањајући се песниковом ставу изнетом у песми „Лични Исус“ да је све у индивидуалном тумачењу: „За некога је јутарња песма славуја / Најлепша

умилност доступна слуху, / За другога тек звук који га омета / Да разуме текст омиљене песме“ (Недељковић 2012: 68) – које се провлачи у свим животним периодима и нивоима, дубински обликујућу нашу, индивидуализовану стварност, упркос томе што се она сама, као и песник, објашњава помоћу универзалија – проницемо значењске линије ове поезије у звуковним варијететима. Крећући се од чулног ослушкивања атмосфере или разабирања у затеченој емпирији па све до усрдног раскривања тишине у различитим њеним обличјима и духовно-естетским одјецима, сопство настоји да изнађе симболичке модалитете да изнесе увиде у дијалектику поезије и света, света и трансценденције, али и поезије и искуства оностраности. И то је, без обзира на привлачност релативизације, ултимативни песников задатак. Унутрашње, интуитивно опажање, надograђено песничком самосвешћу, омогућава му да савлада огроман асортиман звучних и гласовних понуда из различитих извора (емпиријског, искуственог, контемплативног, емотивног), разумевајући је као фон за осмишљавање властитог поетичког пејзажа „без премца“ у којем столује мисао о поезији. А тај пејзаж неретко је изједначен са метафизичким пејзажем, заснованим на естетској идеји о јединственој стварности.

У свом ауторски засебном и веома добро ограђеном расаднику аутопоетичких исказа различите естетске и аксиолошке фреквенције, Недељковић свим поетским средствима настоји да посведочи, оплемени и новим значењима укрепи домен тишине, схваћен и као песничка одступница, и као платформа за писање, и као пожељни семантички исход, који се постиже и спољашњим и унутрашњим утишавањем. Певајући о свим изнађеним њеним својствима и атрибутима

он увећава опсег њеног благотворног зрачења на уцељовљење психолошки разапетог лирског сопства и његов посуновраћени свет, препуњен аудитивним сензацијама и подешавањима песничког гласа, истовремено задирући у њену тајну. Песник је у свом науму истрајан, не само зато што досегнута нечујност уланчава тумачења, јер „ниједна нечујност није пука нечујност“ (Недељковић 2014: 96), већ зато што је поезија, према његовом дубоком метапоетичком уверењу, на концу, одјек вечне логосне тишине.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић, Јана. „Духовно-естетички исходи поезије Живорада Недељковића“. У: Драган Хамовић, (ур.), *Живорад Недељковић, њесник: зборник*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2017: 86–107.
- Алексић, Јана. *Међајоеитичностии: Прилози ѡроучавању ѡесничке самосвесѡии*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2021.
- Аћимовић Ивков, Милета. „Стварност и песма. О (нео)веризму нашег песништва: Одлике и ограничења, достигнућа и аутори“. У: Јана Алексић, Милица Ђуковић (ур.), *Српска ѡоезија у доба ѡранзиције*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2023: 39–69.
- Божовић, Гојко. „Поетика обичног“. У: Славко Гордић, Иван Негришорац (ур.), *Поезија Живорада Недељковића: зборник радова*. Нови Сад: Матица српска, 2003: 22–30.
- Божовић, Гојко. „Мале светковине смисла“. *Краљевсѡво без ѡраница*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2019: 178–185.
- Брајовић, Тихомир. *Narcisov pardoks: Problem pesničke samosvesti i srpska lirika modernog doba (evropski i jugoslovenski kontekst)*. Београд: Službeni glasnik, 2013.

- Gavrilović, Milomir. „Tamni izraz pesničke samosvesti“. *Polja* LXI. 498 (mart–april 2016): 176–178.
- Гавриловић, Миломир. „Песма овога света“. У: Драган Хамовић, (ур.), *Живорад Недељковић, њесник: зборник*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2017: 126–146.
- Garić, Milan. „Pjesma kao obraćanje Drugom, poezija kao odgovor Drugog“. *Eckermann: Web časopis za književnost*. jul-avg. 2016. <http://eckermann.org.rs/article/pjesma-kaod-bracanje-drugom-poezija-kaod-govor-drugog/>
- Derrida, Jacques. *Writing and difference*. Translated: Alan Bass. London: Routledge, 1993.
- Микић Радивоје. „Бол што опомиње и лечи“. У: Славко Гордић, Иван Негришорац (ур.), *Поезија Живорада Недељковића: зборник радова*. Нови Сад: Матица српска, 2003: 11–14.
- Marion, Jean-Luc. *God without being*. Librairie Arthème Fayard, 1982.
- Павковић, Васа. „Језик једноставности“. У: Славко Гордић, Иван Негришорац (ур.), *Поезија Живорада Недељковића: зборник радова*. Нови Сад: Матица српска, 2003: 17–21.
- Пантић, Михајло. „Тиха драма идиле и среће“. *Од сјиха до сјиха*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2014: 115–119.
- Петковић, Новица. „Инверзија поезије и поетике“. У: Новица Петковић (ур.), *Поезија и њојиха Бранка Миљковића, зборник радова*. Београд: Институт за књижевност и уметност – Дом културе „Бранко Миљковић“ у Гаџином Хану, 1996: 11–31.
- Радочић, Саша. „Етика ескапизма: О етичком импулсу у поезији Живорада Недељковић“. У: Славко Гордић, Иван Негришорац (ур.), *Поезија Живорада Недељковића: зборник радова*. Нови Сад: Матица српска, 2003: 36–42.
- Спасојевић, Данка. „‘Улазак’ Живорада Недељковића“. У: Драган Хамовић, (ур.), *Живорад Недељковић, њесник:*

- зборник. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2017: 248–260.
- Стојановић Пантовић, Бојана. „О непорецивости и стишаности“. У: Славко Гордић, Иван Негришорац (ур.), *Поезија Живорада Недељковића: зборник радова*. Нови Сад: Матица српска, 2003: 43–46.
- Стојановић Пантовић, Бојана. „Лепота измишљања“. Поговор у: Живорад Недељковић, *Ошћей йрегео*. Нови Сад: Културни центар Новог Сада, 2022: 79–87.
- Хамовић, Драган. „Непробојна опна и порозни слојеви“. У: Славко Гордић, Иван Негришорац (ур.), *Поезија Живорада Недељковића: зборник радова*. Нови Сад: Матица српска, 2003: 31–35.

ИЗВОРИ

- Недељковић, Живорад. *Језик увелико*. Краљево: Народна библиотека „Радослав Веснић“, 2000.
- Недељковић, Живорад. *Тачни сѝихови*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2001.
- Недељковић, Живорад. *Неїде близу*. Београд: Народна књига / Алфа, 2003.
- Недељковић, Живорад. *Друїи неко*. Београд: Народна књига / Алфа, 2005.
- Недељковић, Живорад. *Овај свей*. Београд: Архипелаг, 2009.
- Недељковић, Живорад. *Талас*. Београд: Архипелаг, 2012.
- Недељковић, Живорад. *Улазак*. Београд: Архипелаг, 2014.
- Недељковић, Живорад. *Усїон*. Београд: Архипелаг, 2017.
- Недељковић, Живорад. *Дейе*. Нови Сад: Културни центар Новог Сада, 2019.
- Недељковић, Живорад. *Ошћей йрегео*. Нови Сад: Културни центар Новог Сада, 2022.

Jana M. Aleksić

BETWEEN THE SOUND AND SILENCE:
ŽIVORAD NEDELJKOVIĆ'S INTIMATE (AUTO)
POETIC OBSERVATIONS

Summary

This paper sistematizes and analyzes the examples of auditory sensation in Živorad Nedeljković's poetry through which lyrical-meditative states and spiritual reflections of the lyrical self are represented. By reading Nedeljković's collections of poems, we examine the varieties of conceptualizing the poetic self-awareness mediated by sensory impressions and tropes originating from the sound register. The autopoetic thought is often expressed within poetry itself and fluctuates in terms of specific adjustments of the intensity of the sound register and modes of lyrical announcement.

In addition to visual perception as the prevailing method of textual mediation of sensory impression and autopoetic imagination, the examples of auditory mediation are described and also often generated in this poetry. The range of sensations and impulses of the sense of hearing extends either in the external ambience in which a subject is situated or in the internal space, during contemplative-meditative attentive listening, filling with sound or silencing the self. Therefore, recognizable sound entries and labels as well as lexemes for naming different degrees of sound and manners of attentive listening equally apply to senses as well as to the psyche. Simultaneously, these lexemes might also appear as symbolic transmitters of transcendental reality.

The self attempts to find symbolical modalities to provide insights in the dialectics of the poetry and the

world, the world and transcendence, as well as poetry and the experience of the otherworldly by moving from sensory attentive listening to the atmosphere or understanding in the given empiricism to earnestly disclosure of silence in its different forms and spiritual-esthetic echoes.

Key words: autopoetics, poetic self-awareness, lyrical self, auditory sensations, sound, inaudibility/silence

ПОЕЗИЈА ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА

Садржај

<i>Марко Аврамовић, Свејслана Шеаиовић</i> Уводна реч ПОЕЗИЈА ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА	5
--	---

I

<i>Драјан Хамовић</i> ПРИБЛИЖАВАЊА И ОДМИЦАЊА ИЛИ ПОСЛЕ ТРИДЕСЕТ ГОДИНА	15
---	----

<i>Милејша Аћимовић Ивков</i> БИЋЕ И НИШТА. ВЕРИЗАМ, МЕЛАНХОЛИЈА И МЕТАФИЗИКА У ПОЕЗИЈИ ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА	33
---	----

<i>Драјица Ужарева</i> ОВИ И ИНИ СВЕТОВИ ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА	61
--	----

<i>Данка Сјасојевић</i> ЛИКОВНОСТ ПЕСНИЧКЕ СЛИКЕ ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА	85
---	----

<i>Тања Којић</i> ПЈЕСНИЧКА ЛЕКТИРА ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА ...	97
---	----

II

<i>Јана М. Алексић</i> ИЗМЕЂУ ЗВУКА И НЕЧУЈНОСТИ: ИНТИМНА (АУТО) ПОЕТСКА ОПАЖАЊА ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА...	121
--	-----

Марко Аврамовић

НЕДЕЉКОВИЋЕВА ОДБРАНА ПОЕЗИЈЕ
НАД ПЕСМОМ „НАДМОЋ МЕТАФОРЕ“ 153

Маши Пејровић

ПОЕТОЦЕНТРИЧНИ ЕЛЕМЕНТИ У ПОЕЗИЈИ
ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА 167

III

Александра Секулић

ПОСТСКРИПТУМ СМРТИ: МАЈКА 191

Милица Ђуковић

БОЛЕСТ, ИЗДИСАЈ, КРАЈ: МАЈКА У ПОЕЗИЈИ
ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА И
ДРАГАНА БОШКОВИЋА 211

Оља Василева

ИМЕ ЗА ПЕСМУ: СЛИКА(Р), ДЕТЕ И МЕТАФИЗИКА
ТЛА У НОВИЈОЈ ПОЕЗИЈИ ЖИВОРАДА
НЕДЕЉКОВИЋА 227

Милан Гарић

КА ПЈЕСНИЧКОЈ СИНТЕЗИ. ЧИТАЈУЋИ ОТЕТ ПРЕДЕО
ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА 251

IV

Нађашиа Симић, Тајјјана Релић-Весковић,

Јелена Нешковић

СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА
ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА 269

Индекс имена 297

ПОЕЗИЈА ЖИВОРАДА НЕДЕЉКОВИЋА
Зборник радова 2024.

Издавачи

Задужбина „Десанка Максимовић“

Народна библиотека Србије
Скерлићева 1, Београд

Институт за књижевност и уметност
Краља Милана 2, Београд

За издаваче

Светлана Шеатовић
Владимир Пиштало
Бојан Јовић

Превод резимеа на енглески језик

Марија Терзић

Лектура и коректура

Драгица Ужарева

Графичко уређење

Лепосава Кнежевић

Штампа

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

Тираж

300 примерака

ISBN 978-86-82377-81-8 (ЗДМ)
ISBN 978-86-7035-521-7 (НБС)
ISBN 978-86-7095-333-8 (ИКУМ)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09-1 Недељковић Ж.(082)

ДЕСАНКИНИ мајски разговори (2024 ; Београд)

Поезија Живорада Недељковића : зборник радова /
Десанкини мајски разговори, Београд, 12. новембар 2023. ;
уредници Светлана Шеатовић, Марко Аврамовић. - Београд
: Задужбина "Десанка Максимовић" : Народна библиотека
Србије : Институт за књижевност и уметност, 2024 (Београд
: Службени гласник). - 305 стр. ; 21 cm. - (Десанкини мајски
разговори / Задужбина "Десанка Максимовић", Београд ;
књ. 40)

Тираж 300. - Стр. 5-11: Поезија Живорада Недељковића
/ Марко Аврамовић, Светлана Шеатовић. - Напомене и
библиографске референце уз текст. - Библиографија уз
сваки рад. - Summaries. - Регистар.

ISBN 978-86-82377-81-8 (ЗДМ)

ISBN 978-86-7035-521-7 (НБС)

ISBN 978-86-7095-333-8 (ИКУМ)

а) Недељковић, Живорад (1959-) -- Поезија -- Зборници

COBISS.SR-ID 144163337